

Zburcován výstřely, český lid, lid práce, vyhrnul se do ulic dobývat si zbraní, jak dělával to vždy, kdy nadcházely pro něho rozhodující chvíle — sám, holýma rukama, v dobu, kdy jiným byly zbraně již vydány. Na to je dělník zvyklý, má dosti síly a odvahy, aby si zbraně vynutil na nepříteli a uplatnil včas svoji vlastní vůli.

Tato chvíle nadchází, tentokrát se vším důrazem prohlašujeme, že naše nová Republika Čechů a Slováků bude státem spravedlnosti, republikou svobody, svornosti a rovnoprávnosti, republikou pracujících.

Tentokráte se zmásti nedáme, aby naše reakce omámila dělníka a pracujícího inteligenta svými v minulosti osvědčenými způsoby a pokusila se uchvátit vládu, a aby se za ní skrývala ta zločinecká chátka minulosti. Tentokráte pracující člověk musí být pevný a tvrdý v obraně svých práv a nesmí mu je nikdo vyrvat. Tentokráte zárukou jeho práv je a bude Svaz sovětských socialistických republik.

Pracující lide, nikdo ti nic nedaruje, musíš si vše umět uhájit — a proto do továren, vyberte si své Národní výbory dělníků a pracující inteligence a organisujte ochranu továren ozbrojenými dělníky a vyjděte semknutým šikem do centra pod hesly:

Ať žije svobodná Republika Čechů a Slováků

Ať žije náš pracující lid

Ať žije socialismus

Ať žije Rudá armáda

Ať žije pevný nerozlučný svazek SSSR - ČSR

Ať žije maršál Svazu sovětských socialistických republik — Stalin

Komunisté

AÚD KSČ Praha. 1945/178. Cykl.

[258]

1945, 5. květen. Praha. — Provolání reakčního Ústředního národního výboru, usilujícího ovládnout revoluční vystoupení pracujícího lidu ve prospěch buržoazie.¹

S p o l u o b č a n é !

Spojenci vstupují na půdu naší vlasti, aby nás osvobodili z rukou německých okupantů a tyranů a vrátili nám svobodu. Z pověření Národního výboru v Praze, který má k tomu plné

pražských závodů v „Bratrství“ na Tylově náměstí zástupce ilegálního vedení KSČ při výkladu celkové situace ukázal, že podmínky pro povstání tu ještě nejsou, že zahájení bojových akcí v této situaci by bylo předčasné, neboť není zajištěno vzájemné spojení mezi továrnami, jednotlivými odbojovými skupinami a vedoucími složkami, nejsou zajištěny zbraně a nepřítel má v Praze a v jejím blízkém okolí dislokovány silné bojeschopné vojenské jednotky. Závěrem zástupce KSČ prohlásil: „Nutno vyčkat na zlepšení vojenské situace v Praze, na přiblížení front a na shoz slíbených zbraní. Proto je také nutno v pohotovosti čekat na rozkazy ČNR.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 1, ze zprávy o činnosti ČNR.)

Přesto revoluční napětí v Praze dostoupilo 5. května 1945 takového stupně, že lid živelně bez jakéhokoli povelu začal odzbrojovat jednotlivé nacisty a z jednotlivých drobných dílčích srážek v poledních hodinách se rozhořelo spontánní povstání všeho lidu. KSČ za této situace, kdy již došlo k otevřenému boji, vystoupila z ilegality a — i když poslední ilegální vedení KSČ nemělo ještě dobudovány pevné spoje se všemi stranickými ilegálními organizacemi — komunisté bojovali v prvých řadách a snažili se vtisknout povstání lidový revoluční charakter (blíže viz K. Bartošek, Pražské povstání 1945).

¹ Na sklonku války došlo k oživení domácího buržoazního odboje. Vznikla celá řada různých skupin, vesměs však omezených na několik jednotlivců a bez styku s lidem. Tyto skupiny se orientovaly hlavně na navázání spojení s různými složkami kolaborantského aparátu (vládní vojsko, policii apod.). Kromě alibistických úmyslů usilovaly o získávání takového vlivu v domácím odbojovém hnutí, aby po osvobození mohly odůvodnit své nároky na vedoucí politické postavení v republice. Jen v Praze vystupovalo počátkem května 1945 několik takových samozvaných skupin, které si osobovaly právo na vedení národa. Především to byla skupina osob kolem

moci od vlády Československé republiky v Košicích, ujímají se okresní národní výbory vedení všech politických i správních záležitostí pod řízením České Národní rady.

V jednotlivých okresích ujímají se správy místní národní výbory.

Národním výborům podřizují se přímo obecní zaměstnanci a všichni v místě bydlící státní a veřej. zaměstnanci. K zabezpečení hospodářského života vstupují národní výbory ve styk s revolučními výbory v závodech nebo i s občanskými.

přednosta Háchovy kanceláře dr. Popelky, která se pokoušela vystupovat pod názvem „Národní rada česká“. Měla styk s různými reakčními národními výbory v Praze a konspirovala s „odbojovými“ ministry kolaborantské vlády Bienertem, Kalfusem a Kamenickým. Z popudu těchto kolaborantů přišel dokonce 4. května do zasedání legitimní České národní rady jejich zástupce dr. Čančík, který jménem protektorátního ministra Kalfuse nabízel spolupráci. Odvolával se na pokyny z Londýna, které vyzývaly legitimní Českou radu ke spolupráci s Bienertem. [Tyto výzvy předávali bez vědomí a proti vůli košické vlády generál Ingr a Moravec, kteří byli již 12. dubna 1945 usnesením zákonně československé vlády zbaveni všech státních funkcí — viz dokument čís. 217]. Proti tomuto návrhu vystoupili komunisté a tak legitimní Česká národní rada „spolupráci“ oficiálně odmítla.

Nezůstalo však při tom. Bez vědomí ČNR někteří jednotlivci zřejmě v jednáních pokračovali. 5. května mělo dojít k jednáním Bienerta s K. H. Frankem. Výsledek tohoto rokování měl být asi tento: Frank předá moc Bienertově vládě, která svoji autoritu opře o „Národní radu českou“, alibistické národní výbory a případně o některé význačné — dosud nezkompromitované — osobnosti veřejného života. Pokojnou cestou bude proveden převrat na způsob 28. října 1918 a lid bude tak zaskočen. Alibisté se horlivě pustili do přípravy převratu. Členové protektorátní vlády, se kterými se počítalo i nadále, se sjeli 5. května dopoledne na pražském Hradě, který byl dosud strážěn oddíly SS. Další vývoj popisuje historik V. Král ve své práci Pravda o okupaci: „Byli očekáváni i zástupci Národního výboru, Kavalír, Čančík a Berdych. Měli přijet společně s předsedou České národní rady profesorem Albertem Pražákem. Zde měli všichni vyčkat Bienertova návratu od K. H. Franka... Zdálo se, že vše je domluveno. Byt profesora Pražáka byl ve vilové čtvrti nedaleko pražského Hradu. Členové Národního výboru vyšli společně s profesorem Pražákem z jeho bytu; první tři nasedli do připraveného auta, profesor Pražák a architekt Machoň z České národní rady jeli za nimi. Stráž SS propustila na Hrad pouze první auto; podle některých výpovědí nebylo druhé auto propuštěno. Či se snad stalo cestou něco jiného? Cesta z Pražákova bytu na Hrad mohla trvat autem dvě až tři minuty. Rozhodl se snad profesor Pražák během tohoto krátkého okamžiku pro jiné řešení? V každém případě se objevil na zasedání České národní rady.“ (V. Král, Pravda o okupaci, str. 348—349.)

Národní radě české a kolaborantským ministrům se jednalo o to získat prof. Pražáka nebo jinou reprezentativní osobnost, za níž by mohli skrýt svoji kolaborantskou minulost. Hlavní nebezpečí této skupiny alibistických „odbojářů“ z Háchovy kanceláře spočívalo právě v jejich zákulisních machinacích. Skupina jinak nezastupovala nikoho jiného než sama sebe a neměla žádný vliv na opravdové revoluční hnutí. Její působnost skončila nařízením České národní rady ze 7. května, které znělo: „Česká národní rada, představitelka revolučních sil lidu, rozpouští Národní radu českou se sídlem v Praze I, Valentinská 2. Poslední zvolený předseda prof. Dr. Josef Drachovský i německými úřady dosazený předseda prof. J. Sekanina nemají proto práva napříště představovat a jednat jménem výše zmíněné instituce. Provedením nařízení a zajištěním majetku pověřuje se ministerstvo vnitra. ČNR. Albert Pražák — Josef Smrkovský.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 35.)

Druhou skupinu tvořili bývalí činitelé národně socialistické a sociálně demokratické strany Zemínová, Novotný a někteří další, kteří založili tzv. Ústřední národní výbor, jenž vystupoval také pod názvem „Národní výbor republiky Československé“. Tento „Národní výbor“ rozšiřoval např. i následující zajímavé pokyny, v nichž „důvěryhodným“ osobám oznamoval: „Ústřední NV vkládá ve Vás tak velkou důvěru, že Vás vyvolil a pověřil úkolem utvoření okresního NV. Tato funkce jest čestná a doufáme, že nás nezklamete. Po válce se optáme, co jste pro svůj národ dobrého udělal. V případě, že nemůžete sám dostáti tomuto úkolu, vložte tyto tiskopisy do obálky a zašlete vhodné osobě ve vašem městě... Nevystupujte ještě veřejně, pracujte skrytě a řiďte se těmito pokyny: Místní NV se skládají: v obcích do 2500 obyvatel ze 6 členů z pol. života, 1 člena kulturně činného a po 1 členu z každé náboženské církve. Obce do 5000 obyvatel mají o 6 členů z pol. života více, na každých 5000 obyvatel více o 6 členů pol. činných... Ústřední výbor se skládá: z delegáta ONV. Pro tohoto přikládáme legitimační lístek. Ve svém okrese vyvolte vhodnou osobu, především, je-li v obvodu bývalý poslanec NS. Tomuto legitimační lístek vydejte, nejraději pošlete ve formě dopisu, ve kterém jej vyzoomíte a vysvětlíte, k jakému účelu lístek jest. V dopise se nepodepisujte, neboť zatím pracujeme tajně. Věřte, že nemůžete býti prozrazeni. Organizace jest tak skvělá, že pátrání jest nemožné... Tyto tiskopisy uschovejte, budete je potřebovat k prokázání, že jste věc nepředal gestapu. Budete je potřebovat, ztráta nebude omluvou.

Legitimační lístek.

Majitel tohoto legitimačního lístku jest členem Ústředního národního výboru a budiž proto vpuštěn do poslanecké sněmovny k prvnímu zasedání. Po pádu Německa dostavte se ihned do poslanecké sněmovny k státní poradě. Funkce jest čestná, a proto i nezávazná. ÚNV Praha. L. S. Národní výbor Československé republiky.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 49.)

Ostatní občané plní bezpodmínečně veškerá nařízení národních výborů a jsou poslušni výkonných orgánů národních výborů, tj. četnictva, vojenských oddílů, pomocných jednotek mládeže atd.

Dosud platné zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Všechny úřady konají dále svoji povinnost.

Vojenský odbor tohoto „Národního výboru“ rozesílal současně pokyny i bývalým důstojníkům čs. armády, ve kterých se říkalo: „Německo zakrátko padne, československý stát opět bude svobodný. Celou dobu valečnou nežádal od Vás stát a národ oběti, ač věren přísaze a vojenské cti, měl k tomu právo. Dnes volá naše drahá vlast „do zbraně“. Vaším úkolem i povinností jest chopiti se práce a organisovati znovu čsl. armádu. Víme, že nepřítel jest silnější a nebezpečný, proto nežádáme toho tolik. Buďte skryt, nevystupujte na veřejnost, není ještě vhodná doba, připravte si zatím toto: Po válce bude chaos, možná že i dopravní prostředky nedovolí příslušníkům armády dostaviti se do svých výzbroj. stanic. Z toho důvodu tvoříme novou organisaci. Každý okres bude míti svoji posádku, zatím pěší, neboť výzbroje bude málo pro ostatní tělesa. Ručních zbraní však bude dosti, proto se spokojíme královnou zbraní. Ode dneška se řiďte denními rozkazy, které budete dostávat. Připravte presentaci, vyhledejte pomocné důstojníky, nalezněte vhodné budovy pro kasárny.“ (SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 49.)

Působí až komicky, co v této době, kdy vrcholily na našem území válečné události, zdůrazňoval vojenský odbor tohoto tzv. Národního výboru jako nejdůležitější úkol: „Poněvadž řada důstojníků a gážístů dala si předčlati stejnokroj na civilní oděv, jest dovoleno nositi zatím bluzu s rozevřeným límcem jako vzor americký. K tomuto se nosí košile khaki neb šedá s kravatou téže barvy neb modrou, ručně pletenou. U mužstva bude zatím sloužití stejnokroj pořízený z pracovního obleku (monterek). Vypátrejte sklady u obchodníků a včas zajistěte. Učiňte operační plán pro zabránění nepřátelských objektů a hleďte včas materiál zajistiti. Jak si opatříte pistoli, Vám včas oznámíme. Zachráněných nepřátelských stejnokrojů lze spočátku použiti pro mužstvo. Při presentaci vyřaďte důstojníky, chovající se k vlastní chladně a zbaběle.“ (Tamtéž.)

Tato buržoazní odbojová skupina pokusila se zorganizovat dokonce 5. května v pražském Obecním domě jakýsi vedoucí reprezentativní orgán. Sešlo se zde asi 100 lidí, začaly se rozdělovat funkce, připravila se mobilizační vyhláška, začalo se připravovat zasedání „ústředního národního výboru“, který měl být obdobou Národního shromáždění. Když se však členové této skupiny dozvěděli z rozhlasu o existenci České národní rady a když se současně rozkřiklo, že nacisté zahajují útok na střed Prahy, celé toto sdružení se ve velkém zmatku rozprchlo. (K. Bartošek, Pražské povstání 1945, str. 34—35.)

Třetí takovou důležitější buržoazní odbojovou skupinou v Praze, která měla nejvyšší aspirace, byl tzv. Ústřední národní výbor (někdy vystupoval i pod jménem Národní výbor v Praze), v jehož vedení působil majitel tiskárny Neubert, bývalý agrárník předák Nebeský a Ing. Zdenko Kruliš. Politicky reprezentovala tato skupina zájmy bývalé agrární a národně demokratické buržoazie. V prvních hodinách povstání se jí podařilo propašovat i některé výzvy do rozhlasu a začala vydávat Národní listy a Polední list. Tento tzv. Ústřední národní výbor, který pokrytecky tvrdil, že má pověření od československé vlády v Košicích, měl za sebou vojenskou organizaci, skládající se převážně z bývalých důstojníků čs. armády, v jejichž čele byli generálové Slunéčko, Hrabčík a Kutlvašr. Tato vojenská organizace začala připravovat povstání, které mělo vypuknout 5. května. Z této vojenské organizace se v prvních chvílích povstání vytvořilo tzv. vojenské velitelství Velké Prahy — vystupující pod krycím jménem Bartoš. V jeho čele stál generál Kutlvašr a náčelníkem štábu byl býv. podplukovník gen. štábu čs. armády Frant. Bürger-Bartoš. Velitelství bylo složeno většinou z bývalých vyšších důstojníků, zaměstnaných po rozpuštění čs. armády v protektorátní správě. Generál Slunéčko, působící pod krycím jménem Alex, snažil se vystupovat jako velitel všech vojenských sil v českých zemích.

V době povstání, i když se vojenská skupina gen. Kutlvašra podřídila České národní radě, snažila se přesto vtisknout tomuto povstání svoji koncepci, jež však byla velmi vzdálená skutečným zájmům lidu. Generál Slunéčko a jeho skupina „Alex“ se nepodřídila a byla proto Českou národní radou v noci ze 7. na 8. května zbavena funkce. Již před tím bylo politické vedení Neubertova Ústředního národního výboru v noci z 5. na 6. května z příkazu České národní rady zatčeno a rozpuštěno.

Vážné nebezpečí pro pracující lid tyto oba „národní výbory“ představovaly tím, že se snažily národní a demokratické revoluci vtisknout svůj charakter „nového 28. října“. Na jaře 1945 obě tyto skupiny navázaly též úzké styky s předsedou kolaborantské vlády Bienertem, jehož prostřednictvím vyjednávaly s K. H. Frankem o vytvoření nové vlády. Gestapák Leimer, který vedl jednání se skupinou internovaných českých buržoazních politiků ve vile na Jenerálce (viz poznámku čís. 1 k dokumentu čís. 251), dojednal, že Krajina a Dérer vystoupí jménem Neubertova a Slunéčkova Ústředního národního výboru. Tyto plány akceptovali i někteří buržoazní politici v emigraci, neboť 4. května 1945 dostala Česká národní rada vzkaz z Londýna — údajně od Ripky — aby spolupracovala s představiteli kolaborantské vlády Bienertem, Krejčím a Kalfusem (viz SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 1, zpráva o činnosti ČNR). Česká národní rada, v níž velkou silu představovali komunisté a revoluční odboroví pracovníci, tento návrh přirozeně kategoricky odmítla. (Blíže viz SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 1 — zpráva o činnosti ČNR, a inv. j. 6; též K. Bartošek, Pražské povstání 1945, str. 34—38, V. Král, Pravda o okupaci, str. 325 n.)

Veškeré podniky a výroby pracují nerušeně dále.

Jen pořádek zaručí nám zdárný vývoj. Kdo ničí majetek, zapaluje nebo plení, dopouští se zločinu. Majetek našich nepřátel je národním majetkem. Ničení hodnot **Z E M S T Y N E B O Z I S K U C H T I V O S T I** bude ihned nejpřísněji trestáno, v těžkých případech i smrtí.

Každému bude dána možnost přispěti k očistě národa a nikdo neujde zaslouženému trestu. Budme svorni! Ve spolupráci je naše lepší budoucnost.

Ať žijí spojenecké armády!

Ať žije Rudá armáda!

Ať žije Československá republika!

Za Národní výbor v Praze:

generál ALEX (krycí jméno), předseda

Karel NEUBERT, místopředseda

SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 2. Fotokopie Nedělního listu z 6. 5. 1945.

[259]

1945. 5. květen. Žebrák. — Prohlášení místního národního výboru o převzetí moci.

P r o h l á š e n í .

Podepsaný místní národní výbor ujal se dnes na příkaz Ústředního národního výboru řízení veřejných záležitostí v Žebráku. Jemu jsou podřízena a plně zodpovědna všechna veřejná zařízení, která budou pokračovati ve své činnosti nepřetržitě v duchu doby podle jeho příkazů.

Občanstvo vyzýváme k zachování klidu, pořádku, rozvaze a k přísné kázni. Uposlechněte všech rozkazů národního výboru. U vědomí své zodpovědnosti a historického poslání v těchto pohnutých okamžicích přísně z a k a z u j e m e : svévolné porušování pořádku, jakékoliv akce jednotlivců nebo samozvaných skupin, rozrušující obvyklý chod občanského života, drancování, osobní osočování a napadání nebo snahu po samovolném trestání občanů jiné národnosti, jiného politického smýšlení nebo lidí, kteří se velmi špatně zapsali v těžkých dobách (např. jako agenti starého vládního systému, donašeči a udavači, podlízavci vládnoucí třídě, vydřiduchové, bezpátevní nadbíhači Němců, odrodilci ap.).

Všechny žaloby a stížnosti proti takto se provinivším osobám přijímá místní národní výbor, který zařídí okamžitě vyšetření a další.

Zřídili jsme vlastní pořádkovou službu a vybavili ji přesnými pokyny.

Vraťte se všichni k obvyklé práci — pracujeme dnes pro sebe, pro svůj lepší zítřek.

V závodě fy Josef Volman ujímá se vedení závodní národní výbor, který je vybaven veškerou pravomocí. Uposlechněte všech jeho příkazů, které jsou vynuceny nutností veřejného zájmu.

Zvláště upozorňujeme, že zásobování děje se i nadále dosavadním způsobem, že všechny dosud vydané předpisy, pokud výslovně neodporují zájmům veřejným, zůstávají až na další v platnosti. Rovněž odvádění kontingentů pokračuje a nemění se.

Dávno očekávaní dnové se naplňují.

Věříme, že český lid se opět osvědčí jako rozvázný, sebevědomý a hrdý činitel těchto historických chvil, jimiž vchází do lepší své budoucnosti.

Buďte nám nápomocni a usnadněte nám těžkou práci.

Nedělejme nic, zač bychom se jednou museli před tváří dějin stydět.

5 podpisů.

SÚA Praha. MV, B 2911 — Žebrák.¹ Cykl. leták.

¹ Ve stejném fondu je shromážděno velké množství zpráv národních výborů, které na podnět ministerstva vnitra psaly na jaře 1946 o svém vzniku a jednoroční činnosti. K dokreslení situace o tom, jak přebíraly národní výbory moc na českém venkově, uveřejňujeme dva výňatky. Ve zprávě ONV Dačice z 11. 4. 1946 se o tom píše: